

bila još tako široko diskutirana kao danas. S druge strane, njegove je bioetičke dileme motivirala nezainteresiranost liječnika i prirodnih znanstvenika za promišljanje i konceptualiziranje rastućih problema s kojima se svakodnevno susreću u praksi«. Autor napominje kako je riječ o stvaranju sasvim novog koncepta znanja koje mora biti doraslo problemima kojima se bavi kao i izazovima vremena, kako na znanstvenom i socijalnom, tako i na osobnom i moralnom planu.

U posljednjem dijelu ovog poglavlja autor želi prikazati značaj novog pogleda na svijet prirodnog i ljudskog postojanja, vodeći računa o imperativu zajedništva koji bi trebao vladati. Riječ je o prikazu sintagme *bioetička ekumena*. U tom pogledu autor se oslanja na istoimenu knjigu Ivana Cifrića koji je ujedno i autor ovakvog pogleda na problematiku. Riječ je primarno o odnosu kulture i prirode i to kulture shvaćene kao čovjekovog proizvoda koji nedvojbeno ima utjecaj na prirodu, nažalost, gotovo jednoznačno negativni, destruirajući utjecaj. O tome u knjizi *Bioetička ekumena* I. Cifrić kaže kako je kultura kao ljudski proizvod »postajala glavna preokupacija društva (u materijalnom i duhovnom pogledu – od proizvoda, građevina, do estetike i etike), a priroda je ostajala u njezinoj sjeni sve do suvremene spoznaje o potrebi nove socijalno-ekološke ravnoteže. Kulturna ekumena se širila na račun biotičke ekumene. Povijest prirode je nestajala pred bogatstvom ljudske povijesti. Moderno društvo je konačno definiralo praktičan odnos prema prirodi kao materijalnoj osnovi čovjekova prosperiteta. Kultura je postala *agresivni sustav* prema cjelini prirode«.

Bioetička ekumena dobiva, prema autoru, na spoznajnom planu novu dimenziju –

onu orijentacijskog znanja. Orijentacijsko znanje ima za cilj utjecati na uravnoteženi razvoj antropobiotičke ekumene. Iskorak u sferi orijentacijskog znanja zapravo je dimenzija primjenjivosti, odnosno etičke dopustivosti ili nedopustivosti primjene nekog znanja. Važno je, napominje autor, kako se steže to orijentacijsko znanje, ali i postojanje izravne veze između stvaranja bioetičke svijesti i orijentacijskog znanja. Središnja, pak, zamisao orijentacijskog znanja, shvaćenog u kontekstu bioetičke senzibilizacije, jest prevladavanje konflikta između biotičke i kulturne ekumene. A bioetička ekumena nije ništa drugo nego »htijenje da se u bioetičkom ključu uspostavi razlomljeno *jedinstvo prirode i kulture*«.

Autor završava ovo posljednje poglavlje zaključkom kako je tek ovako shvaćeno jedinstvo temelj mogućeg prekida destrukcije. Drugim riječima, nužno je preoblikovanje misaonih tokova koji uzrokuju destrukciju primjerice kroz uništenje i komercijalizaciju svih oblika života u tokove koji idu u smjerovima poštovanja života u cijelosti bez obzira na trenutnu korist ili materijalni dobitak.

U tom smjeru trebala bi ići i bioetika - u smjeru preoblikovanja čovjekova življenja.

Boris Kozjak

Aleksandra Frković
MEDICINA I BIOETIKA

Pergamena, Zagreb, 2010., 212 str.

Knjiga *Medicina i bioetika* pisana je iz pera kliničarke Aleksandre Frković, liječnice ginekologinje s dugogodišnjim iskustvom u znanstvenome radu, ali i što je još važnije

naglasiti s obzirom na temu knjige, s bogatim iskustvom iz prakse. Ova knjiga svojevrsno je upotpunjavanje i proširenje ranije knjige, *Bioetika u kliničkoj praksi*, objavljene u istoj izdavačkoj kući 2006. godine.

Knjiga *Medicina i bioetika* se obraća bioetičarima, ali i liječnicima, posebno onima iz područja perinatologije, medicinskom osoblju, zatim onima odgovornima za kreiranje zdravstvene politike, djelatnicima u edukaciji zaposlenika zdravstvenih ustanova, ali široj javnosti, u prvome redu roditeljima. Autorica na pristupačan način čitatelju govori o važnim i nimalo lakim temama.

Prvi dio knjige bavi se pitanjima sigurnosti pacijenata i kvalitetom života, temama koje predstavljaju izazove u svakodnevnom radu zdravstvenog osoblja, no istovremeno su podložne različitim interpretacijama. Što čini život kvalitetnim? Što u medicinskoj praksi znači »kvaliteta života«? Kako je procijeniti i tko ima pravo na takve procjene? Što u slučajevima nerođene djece i novorođenčadi? Koji su uopće faktori koji utječu na kvalitetu života novorođenčadi i kako je unaprijediti? Autorica ekstenzivno raspravlja o prehrani male djece, posebice o dojenju koje se na stranicama knjige predstavlja kroz zaokruženi interdisciplinarni pristup. Poglavlje završava raspravom o distanzaciji ili medicinskoj beskorisnosti.

Posebno mjesto u knjizi zauzima tema boli kojoj autorica pristupa slojevito te vodi čitatelja kroz mnoge aspekte te teške teme. Ističe da nedostatno liječenje boli nije samo medicinski nego i etički problem. Odgovarajući pristup liječenju boli treba obuhvatiti sve dimenzije boli: psihološko-emocionalnu, duhovnu, socijalnu, ekonomsku i, dakako, medicinsku.

Složenost problematike boli do izražaja dolazi u palijativnoj skrbi, posebno onoj pedijatrijskoj. Menadžment boli tako također zahtjeva pažnju unutar procesa edukacije. U središtu odgovarajućeg pristupa pitanju boli stoji potreba kontinuiranog poboljšanja partnerskog odnosa između zdravstvenog djelatnika i pacijenta. Ističe se da menadžment kronične boli mora biti globalan i integrirati subjektivnu dimenziju. U detaljnijoj razradi te teme pažnju privlači topli pristup iskusne praktičarke svjesne višeslojnosti problema i pitanja s kojima se suočavaju trudnice ili roditelji bolesnoga djeteta.

Knjiga se iscrpno bavi temom porođaja i, specifično, temom porodne boli. Integrativnim zahvaćanjem u medicinske, psihološke, kulturološke i svjetonazorne aspekte porođaja autorica daje zaokruženi bioetički uvid u tu problematiku. Čitateljima iz nemedicinskih struka posebno bi zanimljivi mogli biti primjeri studija o tretiranjima boli rađanja u raznim kulturama i društvima, prikaz pristupa samome porođaju, kao i osvrt na načine na koje se žene nose s iskustvom porodne boli. Razvoj medicine i tehnologije, kao i brzi protok informacija te mogućnosti informiranja pacijenata stvaraju nove izazove u suvremenim rodilištima. Kako uvjeriti ženu da tijekom trudnoće promijeni svoje loše navike? Kako ju potaknuti na redovne preglede? Je li porod bolno iskustvo za plod? Što je s analgeticima koji smanjuju doživljaj boli rađanja, što je s carskim rezom na zahtjev, kako postupati s gluhim trudnicama poštujući njihovo pravo na informiranost? Može li se pristanak roditelja dan tijekom poroda smatrati »potpuno informiranim«?

Tema informiranog pristanka našla je svoje mjesto u ovoj knjizi, no usmjerava se na

specifična i rijetko tematizirana područja poput zdravstvene brige o gluhim trudnicama, informiranog pristanka žena prije ili tijekom poroda te pristanka žena na probire. Bioetička edukacija u kliničkoj medicini, tijekom knjige više puta istaknuta kao odgovarajući način za suočavanje s aktualnim temama u medicini, u fokusu je trećeg poglavlja knjige. Autorica se posebno usmjerava na područje perinatologije koje joj je i profesionalno najbliže te analizira postojeće stanje i sugerira smjereve daljnjeg razvoja. Između ostalog, nailazimo i na temu empatije u medicinskoj praksi. Autorica ne odustaje od empatije u sustavu zdravstvene skrbi, dapače ističe potrebu njenog njegovanja i razvijanja. Empatija je sastavni dio kvalitetne komunikacije između liječnika i pacijenta čiji se temelji postavljaju u procesu izobrazbe liječnika, no učvršćuju i poboljšavaju kroz praksu. Šira pitanja bioetičke edukacije raspravljaju se u završnom dijelu knjige. Autorica ne zazire niti od upotpunjavanja konvencionalnog liječenja komplementarnim i alternativnim terapijama sugerirajući potrebu boljeg informiranja liječnika o takvim dokazano sigurnim i učinkovitim metodama. Uz već spomenutu temu informiranog pristanka, ovdje se, na primjerima probira za određena oboljenja, razrađuje i tema informiranog izbora. Također, iako se pitanja edukacije u kliničkoj praksi najčešće vezuju uz sustavnu edukaciju zdravstvenog osoblja, knjiga raspravlja i o edukaciji pacijenata. Gluhi pacijenti, posebno trudnice, pritom predstavljaju osjetljivu skupinu pacijenata. Knjiga, između ostaloga, tako nudi i rezultate istraživanja provedenog u Rijeci među gluhim i nagluhim ženama o njihovu zadovoljstvu komunikacijom u zdravstvenoj ustano-

vi prilikom vođenja trudnoće i tijekom samog poroda. Istraživanje ukazuje na manjkavosti pristupa gluhim roditeljama te predlaže načine njegova poboljšanja. Poglavlje završava temom obveza pacijenata koje počivaju na osvještavanju potrebe za aktivnom participacijom u očuvanju vlastitoga zdravlja. Vođenje zdravog života te suradnja s liječnikom nužni su preduvjeti uspješnog liječenja.

Bioetika je, kao što je poznato, proistekla iz medicine i mnoga medicinska pitanja, unatoč više desetljeća bioetičkih rasprava, još nisu našla svoga konačnoga odgovora, a neka su i samo rubno dotaknuta. Iako postoje različiti pristupi bioetici, ono što ostaje jest da je bioetika živa, da dolazi iz prakse i da se u nju u konačnici i vraća. Tek nam stvarni akteri u, primjerice, komunikaciji liječnik–pacijent mogu nešto reći o elementima toga odnosa i načinima za njegovo poboljšanje. Knjigu *Medicina i bioetika* Aleksandre Frković stoga treba čitati kao vrijedan prilog znanstvenim razmatranjima nekih bioetičkih pitanja, ali i kao podsjetnik da u središtu svih rasprava bilo iz medicine bilo iz bioetike ne stoji teorija, nego živo biće.

Ivana Zagorac

Anthony Giddens
THE POLITICS OF CLIMATE CHANGE
Polity Press, Cambridge, 2009., 264 str.

»Ovo je knjiga o noćnim morama, katastrofama – i snovima« (1). Tako glasi prva rečenica knjige o, kako autor ističe, ne klimatskim promjenama već o **politici** kli-